

Літаратурнае мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Год выдання 39-ы
№ 26 (2488)
31 сакавіка 1970 г.
Аўторак
Цана 4 кап.

ЗАЎЖДЫ З ПАРТЫЯЙ, З НАРОДАМ

РЭЗЛЮЦЫЯ УРАЧЫСТАГА АБ'ЯДНАНАГА ПЛЕНУМА
ТВОРЧЫХ САЮЗАУ БЕЛАРУСІ

Наш аб'яднаны пленум творчых саюзаў трэцяй ардынаснай Беларускай Саветскай Сацыялістычнай рэспублікі сабраўся напярэдняй вялікай гістарычнай датыцы — дзевяцідзядз дзяржавы і адной сацыялістычнай дзяржавы, упершыню нарадзіўся нова творчы калектыв — ансамбль песні і танца, якому суджана было ўславіць нашу музычную нацыянальную культуру на ўсю краіну. На чале ансамбля стаў вопытны дырыжор, добры знаўца харавой культуры, настольны зборнік беларускага фальклору Рыгор Раманавіч Шырма. Нягледзячы на цяжкасці ваенных гадоў і пераказа года аднаўлення перыяду, таленавіты беларускі спевак пад кіраўніцтвам Р. Шырмы дасягнуў вялікіх мастацтваў...

Ленінскае вучэнне аб партыйнасці і народнасці літаратуры і мастацтва, ленінскае непрымырэнне да буржуазнай ідэалогіі з'яўляюцца для нас, работнікаў саветскай культуры, асновай жыцця і творчасці. Ідэі і прынцыпы класавасці літаратуры, выказаныя і абгрунтаваныя Уладзімірам Ільчыком Леніным, служыць для ўсіх нас галоўным крытэрыем у разуменні і трактоўцы з'яў гісторыі і сучаснасці.

Дзякуючы гэтым, лепшыя творы Беларускай літаратуры сталі здабыткам усёй саветскай шматнацыянальнай літаратуры. Ідучы шляхам, які асветлены ленінскімі ідэямі, дабіваюцца ўсё больш значных поспехаў дзеячы нашага мастацтва. У тэатрах з'яўляюцца новыя спектаклі, якія ў яркіх вобразах адлюстроўваюць староні гісторыі і сённяшняю рэчаіснасць. Плёныя працуюць кампазітары. Значна ўзбагаціўся рэпертуар музычных калектываў. Праграмы лепшых з іх сведчаць пра высокую ўзровень мастацкай вартасці, імкненне да больш поўнага задавальнення ўзрослых духоўных запытаў нашай народнасці.

На творчым раўняку студыі «Беларусьтэлевізій» — змястоўныя дакументальныя стужкі пра дзяржаўнае ідэалагічнае і сацыяльнае будаўніцтва, будаўніцтва камунізму, сціпных і самаадданых людзей працы.

На трыма падурку сацыялістычнага рэалізму грунтоўца творчы дасягненні нашых мастакоў. Выстаўкі апошніх гадоў, у тым ліку і рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаныя 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільча Леніна, сведчаць пра тое, што прынцыпы партыйнасці, народнасці застаюцца асновай творчасці. Скульптары і архітэктары стварылі помнікі, якія годна ўвасабляюць гераічны падвигі саветскага народа. Зараз увага майстроў выяўленчага мастацтва накіравана на яшчэ больш глыбокае ўвасабленне істотных з'яў нашага жыцця.

Мэтазгоднасць, прыгажосць, дакладны эканамічны разлік у аснове творчасці беларускіх архітэктараў. У гарадах рэспублікі пабудаваны ансамблі і асобныя будынкі, якія адзначаюцца сучаснымі архітэктурнымі рашэннямі. Развіваецца сельскае будаўніцтва. Яно мяняе аблічча нашай вёскі.

Плёныя працуюць работнікі газет і часопісаў, радыё і тэлебачання. Журналісты імкнучыся шырока асветляць дасягненні ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі, культуры, навукі, поспехі ў камуністычным будаўніцтве, глыбока і пераканаўча паказваюць наш сённяшні дзень, перавагу нашага сацыялістычнага ладу, натхняюць і мабілізуюць працоўных на ажыццяўленне задач, пастаўленых партыяй перад народам.

Для народа перш за ўсё маюць вартасць тыя творы літаратуры і мастацтва, якія свядоўраць ленінскія ідэі дружбы народаў і інтэрнацыянальнай адзіннасці, садзейнічаюць развіццю і умацаванню нашага сацыялістычнага ладу, выхаванню новага чалавека — свядомага і актыўнага будаўніка камунізму. Мы, творчыя работнікі рэспублікі, зацвярджаем родную камуністычную партыю, што не пашкадуем сіл і намаганняў дзеля стварэння такіх твораў.

Творчая інтэлігенцыя Беларусі добра разумее, што ў паказе нашага гераічнага і працавітага сучасніка зроблена не ўсё. Мала яшчэ выкарыстання твораў на сучасную тэматыку, асабліва пра рабочы клас, саветскую моладзь, творцаў, якія б глыбока хваляліся, натхнілі на новыя дасягненні, якія і пераканаўча паказалі б пераўтваральную працу саветскіх людзей.

Галоўнай задачай і галоўным кіпартам творчых саюзаў Беларусі з'яўляецца дэмакратычнае павышэнне ідэа-мастацкага ўзроўню твораў літаратуры і мастацтва. Майстры мастацтва сацыялістычнага рэалізму заклікаюць пазіцыя партыйнасці і народнасці адлюстроўваць жыццё ва ўсёй яго складанасці, ва ўсіх яго рэальных супярэчнасцях, у барацьбе новага са старым, стварыць творы па сапраўдым вольнаму грамадзянскаму гучэнню, глыбокай філасофскай думцы.

Мы, пісьменнікі, мастакі, архітэктары, кампазітары, дзеячы тэатра і кіно, журналісты Саветскай Беларусі ўвасабляем вялікую адказнасць за сваю творчасць у наш складаны час, які характарызуецца вострай ідэалагічнай барацьбой паміж капіталізмам і сацыялізмам. Наш месца і роля ў гэтай барацьбе — ясныя: мы заўжды з ленінскай партыяй, з гераічным саветскім народам.

У гэты святочны дзень, напярэдняй спаўнага юбілею любімага правяды і настаяніча Уладзіміра Ільча Леніна, мы ўрачыста абяцаем, што будзем і далей настольна, разнастайна і мастацкімі сродкамі неслі да сэрцаў народа велічныя ідэі Камуністычнай партыі Саветскага Саюза, ідэі ленінізма.

СЛУЖЫЦЬ НАРОДУ — АБАВЯЗАК МАСТАКА

ЗАКОНЧЫЎСЯ ТРЭЦІ З'ЕЗД ПІСЬМЕНІКАЎ РСФСР

На сваім з'ездзе пісьменнікі Расіі вядлі заклікальную размову па самых актуальных праблемах сучаснай саветскай літаратуры. Усе выступленні былі праектыраваны глыбокім усваеннем высокай адказнасці мастака перад партыяй і народам, верай у актыўную пераўтваральную ролю літаратуры ў камуністычным будаўніцтве.

25 сакавіка ў Калоннай зале Дома саюзаў працягваліся спрэчкі па дакладзе. Пра салідарнасць пісьменнікаў сталіцы ў барацьбе супраць сіл рэакцыі гаварыў Анатоль Сафронаў.

Трэці з'езд пісьменнікаў Расійскай Федэрацыі прыняў рэзалюцыю, у якой ад імя больш чым трохтысячнага шматнацыянальнага атрада літаратараў выказаў гнёў і абурэнне ў сувязі са зланычнай палітыкай амерыканскага імперыялізму ў В'етнаме.

У спрэчках па дакладзе выступілі Хакім Гляжэў (Вашынгтон), Данііл Грын (Лейпцыг), Дамба Жаларэў (Бураў), Мікалай Цыбульскі (Чувашыя), сакратар ЦК ВЛКСМ Аляксандр Кашаў, Сяргей Баруздын (Масква), Сяргей Нарачаткаў (Масква), Рыгор Канавалаў (Саратаў), старшыня Камітэта па друку пры Саветзе Міністраў РСФСР М. В. Свірыдаў, Сямён Данілаў (Якуція), Аляксандр Мартынаў (Мардовія), Максім Цігарэў (Паўночная Асеція), Віктар Панкоў (Масква), Афанасій Капеллаў (Новасібірска), рэктар Літаратурнага інстытута імя А. М. Горькага У. Ф. Піменаў.

26 сакавіка з'езд працягваў сваю работу. У спрэчках па дакладзе выступілі — Сяргей Віктаравіч (Масква), Віталій Зыльман (Растоў), Давід Кутыцкі (Калмыкі), Георгій Халопяў (Карэлія), Анатоль Апанькоў (Масква), Сяргей Аляксееў (Масква).

АД РОДНЫХ НІУ...

УШАНАВАННЕ ДЗЯРЖАўНАЙ АКАДЭМІЧНАЙ ХАРАВОЙ КАПЭЛЫ БССР

...Зіма 1939—1940 года. У Беластоку пасля ўз'яднання Заходніх абласцей Беларусі ў адной сацыялістычнай дзяржавы, упершыню нарадзіўся новы творчы калектыв — ансамбль песні і танца, якому суджана было ўславіць нашу музычную нацыянальную культуру на ўсю краіну. На чале ансамбля стаў вопытны дырыжор, добры знаўца харавой культуры, настольны зборнік беларускага фальклору Рыгор Раманавіч Шырма. Нягледзячы на цяжкасці ваенных гадоў і пераказа года аднаўлення перыяду, таленавіты беларускі спевак пад кіраўніцтвам Р. Шырмы дасягнуў вялікіх мастацтваў...

29 сакавіка ярка асветленая гледзельная зала Беларускай дзяржаўнай філармоніі выдала асабліва святочна. Шырока культурна-грамадскае горада Мінска — музыканты, літаратары, мастакі, кампазітары, шматлікія аматары мастацтва, — прышлі сюды на справаздачны вечар-канцэрт, прысвечаны 30-годдзю Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы, цёпла і шчыра віталі юбіляра.

На сцэне — сто прэзідыума, месца за якім займаюць заадычы аддзела культуры ЦК КПБ С. Марцэлеў, сакратар ЦК ЛКСМБ І. Аніпаў, кампазітары А. Багатыроў, Я. Цікоці, Р. Шырма і іншыя дзеячы мастацтва, артысты Акадэмічнай капэлы.

Намеснік міністра культуры рэспублікі Ю. Міхевіч адкрыў кароткай уступнай прамовай урачыстую частку вечара.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Д. Лукашэвіч зачытаў Указ аб ўзнагароджанні Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета рэспублікі. Ён адзначыў вялікія поспехі, дасягнутыя за апошнія гады майстрамі гэтай славетнай харавога калектыва.

З дакладам выступіў кампазітар А. Багатыроў.

Паточку віншавання, зрэшца, не будзе канца. Выступаюць прадстаўнікі заводаў і фабрык, ваеннай акругі, артысты самадзейных і прафесійных мастацкіх калектываў. Гоці з абласцей і братніх рэспублік.

А потым у святочнай юбілейнай праграме з бляскам прадэманстравалі сваю высокую майстэрства юбіляры.

А ПОШНІЯ тры гады мы даволі часта збіраемся на вялікіх і малых сходках, канферэнцыях, урачыстых паседжанні, каб адзначыць той ці іншы юбілей у жыцці краіны, звязаны з перамогай Вялікай Настрычынскай сацыялістычнай рэвалюцыі, з яе вынікамі ў будаўніцтве новага грамадскага ладу.

І кожны раз на гэтых сходках і ўрачыстасцях мы гаворым аб неумірнай ролі чалавека, 100-годдзю з дня нараджэння якога мы будзем адзначаць у красавіку гэтага года.

Не чапае нараджаюцца такія людзі, якія здольны зрабіць пераворот у жыцці грамадства, адказаць на складаныя, пытанні часу.

У І. Ленін менавіта і ёсць такі чалавек, таму дзень нараджэння яго з'яўляецца святам сапраўднага прагрэсу чалавецтва.

Маркс быў заснавальнікам навуковага сацыялізму, але спатрэбіўся час, гістарычныя ўмовы, каб марксісцкія ідэі сталі матэрыяльнай сілай, атрымалі перамогу.

З кожным новым крокам нашага руху наперад мы ўсё глыбей пазнаём веліч Леніна, яго рэвалюцыйны спадчыны, усюго, што здзейсніў ён на зямлі.

Над сям'яй ленінізма наша краіна прайшла вялікі і славы шлях свайго палітычнага, эканамічнага і духоўнага развіцця. Сёння мы з удзячнасцю і павагай гаворым аб велізарнай ролі Уладзіміра Ільча не толькі ў падрыхтоўцы і правядзенні Вялікай Настрычынскай сацыялістычнай рэвалюцыі, але і ў галіне ўсеабавай распрацоўкі і абгрунтавання тэарэтычных праблем будаўніцтва сацыялізму і камунізму, у тым ліку і праблем развіцця саветскай культуры.

Мы законна ганарымся гіганцкімі дасягненнямі саветскага народа ў вырашэнні эканамічных праблем новага ладу, у развіцці навукі і тэхнікі, росце дабрабыту людзей. Не ў меншай ступені мы ганарымся і тым, што за гады Саветскай улады дасягнуты сапраўды росквіт культуры ў вялікім сэнсе гэтага слова.

У аснову дзейнасці партыі і Саветскай дзяржавы ў галіне культурынага будаўніцтва легла ленінскае палажэнне аб нацыянальнай форме і сацыялістычным змесце культуры. Заключнае служыць вялікім ідэям камунізму, праектыраванай пралетарскай інтэрнацыяналізмам, сацыялістычнай культуры ўвасабляе ў сабе ўсё лепшае, што створана чалавецтвам.

Камуністычная партыя і Саветскі ўрад у ходзе культурнай рэвалюцыі правялі дэкаратыўную культуру, ліквідавалі ўсё прывілы і абмежаванні людзей у карыстанні яе здабыткамі і перадалі гэтыя здабыткі народу.

КУЛЬТУРНАЕ будаўніцтва ў нашай рэспубліцы ажыццяўлялася на аснове агульных заканамернасцей для ўсёй краіны, хоць і мела свае спецыфічныя асаблівасці. Агульнай і галоўнай заканамернасцю з'яўлялася справа стварэння эканамічных умоў і на іх аснове ліквідацыі непісьменнасці, якая ў першыя гады рэвалюцыі стала не толькі дзяржаўнай, але і важнай палітычнай задачай. «Непісьменны чалавек, — гаварыў У. І. Ленін, — стаць на-за палітыкай, спачатку треба, каб ён вывучыў абычку. Без гэтага не можа быць палітыка, без гэтага ёсць толькі чужы, палёткі, казкі, забавы, але не палітыка».

Ужо ў пачатку 30-х гадоў рэспубліка ажыццяўляла ўсеагульнае абавязковае пачатковае, а за-

дукуецца з некаторымі скарачэннямі.

У. СЛІПЧАНКА. Партрэт У. І. Леніна.

ЛЕНІНІЗМ І НЕКАТОРЫЯ ПЫТАННІ РАЗВІЦЦА САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ КУЛЬТУРЫ

Даклад сакратара ЦК КПБ С. А. ПЛАТОВІЧА на ўрачыстым аб'яднаным пленуме творчых саюзаў рэспублікі

наштоўнасцей трапіўшага ў бяду нашага народа, якую правялі партыя і Саветскі ўрад. Тое, што ў гады ваіны з фашызмам праймавалі ў глыбокім тыле краіны нашы тэатры, акадэмія навуц, універсітэты, — факт знамянальны, які патрабуе свайго ацэнкі.

ЦЭНТРАЛЬНАЙ задачай у іперашні час з'яўляецца ажыццяўленне праграмных устаноў партыі на будаўніцтва камунізму. Гэта ў першую чаргу старэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы. Разам з тым, важнейшае месца ў вырашэнні задач камуністычнага будаўніцтва займаюць пытанні ўзроўню працоўных, фарміравання іх навуковага светлагляду, свядомых адносін да працы і іншых маральных якасцей, якія характарызуюць чалавека грамадства, да якога мы імкнемся.

Камунізм стварае ўмовы для найбольш поўнай дасканаласці чалавека, адкрывае прастору для поўнага росквіту духоўнай культуры ўсяго народа. У той жа час культура з'яўляецца адрэманай часткай агульнага працоўна будаўніцтва камунізму, адным з яго важнейшых бакоў, полем актыўнага фарміравання новых якасцей чалавека. Ва ўмовах разгорнутага будаўніцтва камуністычнага грамадства ўзровень культуры на развіццё грамадства назмерна ўзрастае, і яна сапраўды ператвараецца ў магучую сілу сацыяльнага прагрэсу.

Мы маем права ганарыцца тым, што нашаму народу аказалася па плыч вырашэнне кардынальных праблем культурынага будаўніцтва, самых буйных творчых пытанняў. І сёння ў першых радах актывіўных барацьбы на перамогу ідэалагічна-палітычна ідэі больш чым 3,5-тысячны атрад пісьменнікаў, кампазітараў, мастакоў, дзеячоў тэатра і кіно, архітэктараў, журналістаў рэспублікі. Вынікам іх вялікай і карыснай дзейнасці з'яўляюцца ўсё новыя і новыя кнігі, творы музыкі і выяўленчага мастацтва, тэатральныя пастаноўкі, кінафільмы, новыя пачынаў архітэктурныя рашэнні.

Але сёння гутарка ідзе не толькі аб павялічэнні колькасці кніжнай прадукцыі, твораў літэратуры, выявісца, выпуску фільмаў, аб будаўніцтве новых кінатэатраў, дамоў і пачатку культурынага музеяў, бібліятэк, выставак, музеяў, музею і г. д., без якіх, бесспрэчна, не можа быць сур'езнай размовы аб найбольш поўнаму задавальненні духоўных патрэбнасцяў народа, колькі аб павышэнні ідэа-мастацкага зместу літаратуры і мастацтва, іх больш актыўнай пазіцыі ў барацьбе за высокую ідэю нашага сацыялістычнага ладу. Літаратура і мастацтва, гаворыцца ў Праграме КПСС, павінны «служыць крыніцай радасці і натхнення для мільянаў людзей, выхаванне іх волю, паучэнні і ідэі, служыць сродкам іх ідэянага ўзбагачэння і маральнага выхавання».

Мы лічым, што беларуская саветская літаратура і наша мастацтва ў цэлым паспяхова выконваюць гэту высокую місію. Галоўнае, што характарызуе

развіццё нашых творчых саюзаў на сучасным этапе, гэта пастаяннае ўмацаванне іх сувязі з жыццём народа, павышэнне ролі ў камуністычным выхаванні людзей.

Беларуская саветская літаратура на справе стала мастацкім летапісам сацыялістычнага будаўніцтва. Імяні Янін Куналы, Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага, Кандрата Гравіна, Пётруся Броўкі, Пятра Глобкі, Максіма Танка, Міхаіла Лынькова, Аркадыя Кулішова, Івана Шамякіна, Івана Мелена і многіх іншых стаяць у радзе найбольш вядомых і папулярных саветскіх пісьменнікаў.

Беларуская пісьменніцкая арганізацыя, якая налічвае сёння 266 членаў саюза, з'яўляецца адной з найбольш буйных і дзейных арганізацый саветскай літаратуры. Кіруючыся метадамі сацыялістычнага рэалізму, беларускі пісьменнікі імкнучыся глыбокім пранікненнем у сутнасць жыццёвых працэсаў, шырокім дыягназам даследаванняў паказваць у сваіх творах з'явы і пераўтварэнні, якія ажыццяўляюцца ў нашым грамадстве, паказваць духоўнае багацце і шматграннасць будучы сацыялістычнай рэчаіснасці.

Сучасная беларуская літаратура, яна ўвабраў у сабе ўсё лепшае з творчай спадчыны нацыянальнай і саветскай літаратуры, выступае, як і ўся наша саветская літаратура, у страі перадавых байцоў за ідэі камунізму, міру і прагрэсу, за брацтва і дружбу паміж народамі, за вызваленне чалавецтва ад лапцуючага капіталу і каланіяльнага рабства.

Неад'емнай часткай саветскай часткай духавінага жыцця народа, адлюстраваннем яго вялікіх спраў выступае выяўленчае мастацтва.

У творах беларускіх скульптараў і выявісцаў увасабляюцца найбольш істотныя партыяна-рэвалюцыйныя падзеі і гераічныя подзвігі саветскіх людзей. Толькі тады, калі ў нашым жыцці адбываюцца вялікія перамены, калі ўсталяваны дэсяткі помнікаў, манументаў і абеліскаў, прысвечаныя рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славе саветскага народа. Сярод іх — помнік У. І. Леніну ў Бабруйску, Курган славы на 21-м кіламетры шашы Мінск — Масква, мемарыяльны комплекс «Хатынь», манумент у Оршы ў гонар першага залпу «нацош», помнік-музей саветска-польскай баявой садружнасці ў вёсцы Леніна і многія іншыя.

Расказваючы аб сваім часе, аб яго клопатах і праблемах, беларускі тэатр ствараў і працягвае ствараць новыя спектаклі, якія ўвасабляюць гісторыю народнага жыцця. Вяліка Настрычынскай сацыялістычнай рэвалюцыі, гераічнага абарона грамадства гэтыя тэмы заўсёды былі галоўнымі для нашага тэатра на ўсім яго этапе і з імі звязаны многія яго выдатныя дасягненні. Не пакідае наш тэатр і асветнае класічнае рэпертуару. З'яўленне музычнай драмы Мусаргскага «Хаваншына» ў оперным тэатры, «Марыі Сцюарт» Шылера ў Рускай тэатры,

«На дне» Горькага і шматгадовае жыццё «Паўлінкі» на сцэне папулаўцаў — яркае сведчанне адносна тэатраў да класічнай спадчыны. Добрае ўражанне пакідаюць рэпертуарныя планы абласных драматычных тэатраў, асабліва Брэсцкага і Віцебскага.

У апошні час актыўна працуе наша кампазітарская арганізацыя. Усё часцей і часцей мы робім сведкам з'яўлення буйных твораў, якія ўключваюцца ў рэпертуар опернага тэатра, сімфанічных аркестраў, харавых калектываў, вакалістаў. Музычнае ленінскае ў юбілейны год паўнаўдзяча вялікім змястоўным шматпланавым рэпертуарам.

Нягледзячы на асобныя няўдачы, на здымачных пляцоўках і ў павялічаных кінастудыі ідзе напружаная работа. У вытворчасці знаходзяцца фільмы аб Лютэўскай рэвалюцыі 1917 года, аб нацыянальна-вызваленчым руху ў Афрыцы, аб нашым рабочым класе і калгасным селянінстве, аб падзеях суровых гадоў Вялікай Айчыннай ваіны. Безумоўна, цяжка прадказаць экранны лёс кожнай з гэтых стужак, але руде тое, што калектывы ставяць перад сабой сур'езныя задачы і стараюцца іх вырашаць.

Сёння ўпершыню на аб'яднаным пленуме творчых саюзаў прадстаўлены Саюз архітэктараў Беларусі. Гэта адна з самых шматлікіх творчых арганізацый рэспублікі, якая працуе ў вядомай і значнай дэпартаментальнай эстаблліцы прычыну, якія адкрылі для нас Ленін. Шмат падзей адбылося ў свеце з тым, калі ў наваліны час першай рускай рэвалюцыі прагучалі жэнскія словы: «Літаратура павінна стаць партыйнай!». Гэта быў і навуковы вывад, і заканамернае паправаанне, каб літаратура і мастацтва «вырвалася з рабства ў буржуазіі і злілася з рухам сапраўды перадавага і да наша рэвалюцыйнага класа».

[Заканчэнне на 2-й стар.]

УРАЧЫСТЫ АБ'ЯДНАНЫ ПЛЕНУМ ТВОРЧЫХ САЮЗАУ БЕЛАРУСІ

Гэтыя здымкі зроблены ў час перапынку паміж пасяджэннямі аб'яднанага пленума творчых саюзаў. Есць аб чым пагаварыць мастаку А. Марыску і мастацкаму кіраўніку Дзяржаўнага народнага аркестра БССР І. Жыновічу; народнай артыстцы БССР А. Нікалавай і народнай артыстцы СССР Л. Александровскай; народнаму артысту БССР З. Стому, драматургу А. Маўзону, дырэктару Дома мастацтваў А. Налесічэўку, народнаму артысту БССР Л. Браўніну і кампазітару Д. Лунасу; народнай артыстцы жывапісу І. Акімчыку; паэту Н. Плівецкі і тэатразнаўцу А. Сабалеўскаму.

[Заканчэне. Пачатак на 1-й стар.] псхалагічных праблем, гэтых адказаў на якія не існуе. Асабліва важна для нас сёння адзначыць, што, гаворачы аб сувязі з жыццём, Ленін меў на ўвазе «ўрокі рэвалюцыйнага жыцця», «бурны паток рэвалюцыі», «які адлюстроўвае самыя глыбокія запатрабаваныя жыцця, зграянае найбольш карнайны Інтэрэсы народных мас». Гэта метадалагічнае ўзнаўленне ўладзіміра Ільіча мае вялікае значэнне для тэорыі і практыкі савецкай літаратуры і мастацтва. Але часам, выступаючы за «сувязь з жыццём», за адлюстраванне «праўды жыцця», некаторыя таварышы забываюць якраз аб тым, што галоўным рэвалюцыйным рэчышчам, на якім ідзе наша жыццё. Тады вольна з'яўляюцца дробныя па сваім зместе творы, якія не ўспрымаюцца масавым чытачом і гледачом.

Мы не робім сакрэту з таго, што савецкая літаратура і мастацтва налілі і носіць ярка выдзелены класавы характар. Іх асноўны прынцып — ідэйная накіраванасць і высокае мастацкае майстэрства — дзе магчымы кожнаму таленту стварыць творы, якія сляжуцца старым Інтэрэсам народа. Мы ведаем, што сусветнае прызнанне якраз атрымалі тыя творы, якія адлюстравалі сацыяльныя канфлікты эпохі, псхалагічны стан герояў, што знаходзіліся па розныя бакі барында класавых бітваў. Мы, зразумела, не чакаем, што такім творам будзе апладзіраваць той, хто спакойна забівае людзей у В'етнаме ці стаіць з бізном у руках, каб не пусціць негрыянскіх дзяцей у школу! Выдатным савецкім пісьменнікам і мастакам апладзіраваў савецкі народ, рабочы клас, працоўнае сялянства і прагрэсіўная інтэлігенцыя свету. І гэта галоўнае, аб гэтым якраз і трэба кілацінацца.

Даводзіцца аб гэтым гаварыць сёння таму, што некаторыя прадстаўнікі нашай творчай інтэлігенцыі пад націскам вярхоўнага прапаганды, прынякнення ў наша асяроддзе рэвізійніцкіх поглядаў дапускаюць адыход ад прынятай сацыялістычнага рэалізму. Трэба глыбока ўсвядоміць, што тэндэнцыя да дэгералізацыі, спрашчэння духоўнага свету савецкага чалавеча і наогул прытыўнага інтэрпрэтацыя яго духоўнага развіцця, супрацьстаяць сабыстага грамадскаму навіяванню нам ідэалістычнымі праяўленнямі і з'яўляюцца яе, гэтай тэндэнцыі, у рэальна-жыццёвай літаратуры і мастацтва ёсць вынік тэарэтычнай і ідэйнай слабасці, недастатковай метадалагічнага ўзровеньнага асобных творчых работнікаў.

Калі ж адыход ад прынятай сацыялістычнага рэалізму, падтрымка антыленінскіх тэндэнцый з'яўляюцца вынікам асабістых перакананняў, тады гутарка ідзе ўжо не аб памылковым поглядзе, а аб палітычным барацьбе з тэорыяй і практыкай ленынізма, аб павярненні на яго. Многачаму яе ачышчэнне і вольны палітычны барацьбы, якая разгарнулася з правымі і апазіцыйна-рэвалюцыйнымі сіламі ў Чэхаславакіі, дзе атакі на сацыялізм пачаліся перш за ўсё ў сферы культуры.

Вось чаму ў цяперашніх умовах, як ніколі, узрасце роля крытыкі. На жаль, тэндэнцыя да перацэнні каштоўнасцей мае месца ў нас і ў асяроддзі літаратурнай і мастацкай крытыкі, калі ў некаторых артыкулах і маніграфіях губляецца марксісцка-ленінскае метадалагічнае асяроддзе і вымацаваныя тэорыя. Асабліва тут шкодна непатрабавальнасць, бясцэннасць і бескальнасць, якія, дарчы, скажаць, маюць яшчэ месца ў рабоце рэдакцыйных калегій некаторых нашых газет і часопісаў, творчых саюзаў і ўстаноў мастацтва.

У. І. Ленін заўсёды рэзка крытыкаваў і раўнадушна назіральніку, які спадзіваюцца на хаос жыцця, і «ідэалагічныя мятарвордцы», якія ставяць кілацавае чыццё ў дух барацьбы, і тых, хто, зобіўшыся з правільнага шляху, трапілі ў пугі буржуазнай і дробнабуржуазнай ідэалогіі, які б готы чалавек ці быў таленавіты.

Уладзімір Ільіч Ленін, будучы рэалістам, не ўтойваў таго, што ў складанай рабоце на стварэнні новага грамадства былі і могуць быць памылкі і нежаданыя з'явы, але галоўным у чалавек, народнага рэвалюцыйнага, для яго было і застаецца іншае. «На кожную сотню нашых памылак, аб якіх крычыць нас увесь свет буржуазія і не дае!» — пісаў Уладзімір Ільіч у «Пісьме да амерыканскіх рабочых» у 1918 годзе, — прыпадае 10 000 вялікіх і героічскіх актаў — тым больш вялікіх і героічскіх, што яны простыя, нябачныя, схаваныя ў будзённым жыцці фабрычнага квартала ці глухой вёскі». Гэтыя ленынскія словы, у якіх надзвычайна ярка выявацца агульна-чалавечы дэялельны характар сацыяльна-палітычнага рэвалюцыйнага жыцця, актуальныя і сёння. Дзеянне культуры, творчому работніку яны гавораць у стратэгіі жыццёвых з'яў, з

якімі даводзіцца сутыкацца, усё адначасна герачнае ў душах сучаснікаў — у ім стрыжань новага народнага характара. А гераізм, вучуць Ленін, пачынаецца там, дзе ў свядомасці радавога чалавеча ўваходзіць клопат не толькі аб бліжнім, але і аб «далёкім» Інтэрэсе, Інтэрэсе калектыву і грамадству.

Тут зусім не маецца на ўвазе паказваць толькі станоўчыя і напым жыцці, гутарка ідзе якраз аб тым, каб паказаць наша развіццё ў дыялектычнай заканамернасці, дзе галоўнае, становіцца нараджэнца, расце і перамагае ў барацьбе са старым, непрыгодным, з тым, што аджыць.

Ніхто не можа сідвацца з рахунку той факт, што «заказ» часу даходзіць да мастака складаным і разнастайным шляхам, і для таго, каб пісьменнік, дзеяца мастацтва неўсвядомлена і гледачы тую ці іншую ісціну, ці гледачы пачынае яе, вынасіць, у сэрцы, працягнуць кнігу жыцця самастойна, аздамуць уласным розумам. Задача творчых саюзаў у тым і заключаецца, каб дапамагчы мастаку авалодваць майстэрствам, набываць вопыт, накіроўваць яго ўвагу да распрацоўкі актуальных праблем грамадскага жыцця. Пры гэтым мастацтва мастака, як і што рабіць, але гаварыцца атмосфера ў кожным саюзе павінна спрыяць агульнаму творчому настрою і вышэйшаму аўтарытэту творчых аб'яднанняў.

Вядома, што ўжо ў першыя гады Савецкай асноўнай мэты палітыкі партыі ў галіне мастацтва дабіцца таго, каб «мастацтва магло наблізіцца да народа, а народ — да мастацтва». Гэта мэта вынікала з самой прыроды сацыялістычнага даду, з яе, гэтай рэалізацыі, у рэальна-жыццёвай літаратуры і мастацтва ёсць вынік тэарэтычнай і ідэйнай слабасці, недастатковай метадалагічнага ўзровеньнага асобных творчых работнікаў.

Уладзімір Ільіч Ленін поўна і дакладна вызначыў новы характар народнасці мастацтва ў сацыялістычным грамадстве: «Мастацтва належыць народу. Яно павінна прынакца сваім глыбокімі карэнямі ў самую тоўшчу шырокіх працоўных мас. Яно павінна быць зразумела гэтым масам і любіма ім. Яно павінна аб'ядноўваць пацучцё, думку і волю гэтых мас, уздымаць іх. Яно павінна абуджаць у іх мастакоў і развіваць іх». Гэтыя ленынскія словы вызначылі асноўны мэты развіцця мастацкай культуры сацыялістычнага грамадства.

Але выразненне гэтай задачы запатрабавала велізарных намаганняў партыі. Такія заганны, як адарванасць народных мас ад вышэйшых дасягненняў культуры і мастацтва, адарванасць большай часткі мастацкай інтэлігенцыі ад працоўных, разрыў паміж прафесійнай і народнай творчасцю, якія заставаліся ў спадчыну ад старога свету, не маглі быць ліквідаваны адразу. Патрэбы былі прынятыя сацыяльна і грамадскія пераўтварэнні. Неабходна было павысіць культуру ўзровеньнага народа, яго псіхманія, ў гэтым быў ключ вырашэння праблемы.

Пад кіраўніцтвам партыі, пры самым неспадзянным актыўным удзеле інтэлігенцыі гэта праблема была паспяхова вырашана. Высокі ўзровень адукацыі паставіў мільёны людзей у шэраг першых і самых зацікаўленых знаўцаў тэорыі літаратуры і мастацтва, а гэта ў сваю чаргу на многа павысіла ступень адказнасці перад народам кожнага мастака.

Велькі жыццё людзей, І. Грамадскі Інтэрэсы галоўнае. Мастак, які ўспрымае жыццё навархоўна і жыве сваім чыста прафесійнымі задачкамі, не здольны распазнаваць з'явы і факты ва ўсёй іх суккупнасці, гістарычнай канкрэтнасці і грамадскай значнасці. У яго творчых дробных з'явы і факты стэртыпаваць часам самастойнае, гіпербалазаванае значэнне і ў канчатковым выніку прыводзяць да скажэння жыццёвай праўды. Аднак вобразнае разуменне сучаснага жыцця, псхалогія працоўнага позітву савецкага чалавеча ў вялікіх буднях сённяшняга дня яшчэ не знайшлі адзватнага па сваёй мастацкай сіле ўзаасяблення. Я не маю на ўвазе такое становішча, калі зусім нічога няма. У нас выдзеляецца шмат твораў паэзіі і прозы, ставяцца даволі вялікай колькасцю спектакляў, ствараюцца маса твораў музыкі і жывапісу аб самым сучасным, але маштабна, хвалюючага, вельмі мала. Прычыны, зразумела, не ў са-

мым жыцці, яно дзе нам шмат актыўнага матэрыялу. Перашкаджае больш за ўсё паспешлівасць, бадзёра выдча «на гэта, між іншым, мы назіралі на выстаўцы мастакоў, і часта сустрачам на старонках літаратурных часопісаў, на сцэнах тэатраў. Пры разглядзе ленынскіх прынцыпаў партыінасці і народнасці мастацкай творчасці і хацеў бы змяніць вану ўвагу на артыкул В. Озерава ў «Праўду» за 22 сакавіка «Антыўнасць і адказнасць мастака», асабліва на тую яго частку, дзе гаворыцца, што цяпер на Захадзе ўнікае нямаля «тэорыя» права і левага ўхду аб вядомай і нязвычайна апазіцы мастака любому грамадству, уладзе наогул. Озераў спраўдзіла піша, што Э. Фішэр у кампаніі з Маркузе, адмаўляючыся ад класавых прынцыпаў у мастацтве, пераходзіць заканамернасці яго развіцця пры капіталізме на сацыялізм.

Можна было б гэтыя «тэорыі» пакінуць іх аўтарам, не ўпамінаць нават, калі б яны не знаходзілі сабе прыхільнікаў у нашых культур і іх збліжэння не выключалі, а ўзаемаабумоўлявалі і дапаўнялі сабе. Цяжка ўявіць збліжэння нацыянальных культур, іх узаемны ўплыў і ўзаемаўзабаганне без дасягнення высокага ўзровеньнага развіцця кожнай нацыянальнай культуры, без яе ўсебаковага росквіту. У той жа час абавязковай умовай хуткага развіцця нацыянальных культур з'яўляюцца іх блізкае трывалыя сувязі, пастаяны, абмен культурнымі каштоўнасцямі.

Па сваім зместе савецкая культура інтэрнацыянальная, а па форме шматнацыянальная. Форма і змест у ёй зліты ў адзінае цэлае, неаддзяльна адна ад другой і да баі цэльнай з'явы. Адзіства зместу савецкай нацыянальнай культуры заключаецца ў тым, што яна вырастае на агульнай эканамічнай базе сацыялізма абавязкова на адзіную камуністычную ідэалогію, якая адлюстроўвае адзіны карэняны Інтэрэсы, грамадскія ідэалы, ідэйна-эстэтычныя прынцыпы і погляды ўсіх нацый і народнасцей нашай краіны. Інтэрнацыянальны змест

савецкай культуры вызначаецца на ровных мовах, праўдзліва ў мнстве фарбаў, мастацкіх прыёмаў і стыляў. Ён успрымае не ўсялякую форму, а выбірае ўсё лепшае, што ёсць у нацыянальнай культуры кожнага народа, усё тое, што адпавядае патрэбнасцям сацыялістычнага жыцця. «...Мы з кожнай нацыянальнай культуры, — гаварыў У. І. Ленін, — бярэм толькі яе дэмакратычны і сацыялістычны элементы, бярэм іх толькі і безумоўна ў процілегласці буржуазнай культуры, буржуазнаму нацыяналізму кожнай нацыі».

Такім чынам, У. І. Ленін падкрэсліў, што інтэрнацыянальная культура не безнацыянальная. Кожная культура народаў ствараецца на сваёй мове, развіваецца на пэўнай нацыянальнай гледачы і жыцця яе сокам. У ёй адлюстроўваецца барацьба і праца, побыт і звычкі, грамадская свядомасць і мудрасць народа. Наша партыя заўсёды рашуча асуджала вульгарызатарскі, нігілістычны адносіны да мовы і традыцыйных нацыянальных культурных традыцый. Разам з тым яна выступае супраць такіх праўд, які аднакова вывае раздуванне значнасці нацыянальнай формы, адрыў яе ад сацыялістычнага зместу, вылучэнне тых момантаў, якія не аб'ядноўваюць, а раздымаюць сацыялістычны нацыі.

У праграме КПСС, прынятай XXII з'ездам, гаворыцца: «Усе пытанні нацыянальных узаемаадносін, якія паўстаюць у ходзе камуністычнага будаўніцтва, павінны вырашацца з пазіцыі пралетарскага інтэрнацыяналізму, на аснове паспяховага правядзення ленынскай нацыянальнай палітыкі. Партыя не дапускае ні Ігнаравання, ні раздування нацыянальных асаблівасцей».

Падобна таму, як у авангардзе барацьбы народаў краін за мір, дэмакратыю і сацыялізм стаіць Савецкі Саюз, так і ў авангардзе ўсёй сусветнай культуры, літаратуры і мастацтва стаіць савецкая культура, прасянякута вышэйшым ідэям пралетарскага інтэрнацыяналізму і сацыялістычнага гуманізму.

Вопыт савецкай культурнай рэвалюцыі атрымаў усесаглынае прызнанне і дабравольна ўплывае на развіццё дэмакратычнай культуры свету. Мы маем поўнае права сказаць, што Савецкая дзяржава, ажыцвяляючы культурную рэвалюцыю, пракаляла шлях да стварэння сусветнай сацыялістычнай культуры.

Савецкая краіна толькі па дзяржаўнай лініі ажыцвяляе культурныя сувязі больш чым са 100 краінамі свету. Далёка за межы Савецкага Саюза выйшла літаратура і мастацтва Беларусі. Наша літаратура вядома на ўсёх катэчэнтах. За апошнія гады з вялікім поспехам прайшлі Дні беларускай культуры ў Польшчы, Румыніі, Валгары, Францыі, Бельгіі, Фінляндыі. Нашы артысты пабывалі ў дзясятках краін: Еўропы, Азіі і Амерыкі і ўсюды дастойна прадстаўлялі дасягненні савецкага народа. У нашы дні падзеі на міжнароднай арне даюць кожны дзень усё новыя і новыя пацярджэнні таго, наколькі злосьнікі і каварныя сілы рэакцыі, якія адстойваюць свае класавыя Інтэрэсы. Гэта праўдзліва ва ўсіх галінах грамадскага жыцця і асабліва ў ідэалогіі, культуры,

Нельга таксама не бачыць, што ідэалогія сучаснай буржуазіі завяршае гістарычны цыкл развіцця рэакцыйнай ідэалогіі наогул, даводзіць яе да лагічнага канца, да крайняй мяжы. Тое, што толькі намчалася ў розных канцыпных мінулага, цяпер знаходзіць сваё завершанае выражэнне. Суб'ектыўны ідэалізм у розных філасофскіх напрамках даходзіць сёння да поўнага адмаўлення грамадска-гістарычнага развіцця, да «тэорыі» руху назад усяго чалавечтва. Нават элементарныя нормы чалавечай маралі, выпраінаваныя вопытам спраядэчнага жыцця людзей у грамадстве, ставяцца пад сумненне. Амаральнасць, дзюў «усё дазволена» становіцца асновай светапогляду буржуазіі.

Наша задача заключаецца ў тым, каб выкрываць буржуазную ідэалогію ў ідэям, тэорыю і практыку яе культуры ў прыватнасці. І тым больш яна павінна запавячаць іх прыёмы, нізкапаклонніцтва перад тым, што выклікае чалавечую агіду. Савецкі людзі, у тым ліку і нашы творчы работнікі, могуць і павінны ганарыцца сваім здзяйсненнем за гады Савецкай улады, таму што, пераадоўваючы шматлікія цяжкасці, мы сапраўды дасягнулі сусветна-гістарычнага перамогі, стварылі першую ў свеце дзяржаву рабочых і сялян, без якой сёння не можа вырашацца ніводная міжнародная праблема. Мы лічым, што дзеянне культуры, літаратуры і мастацтва з'яўляюцца работнікамі ідэалагічнага фронту актыўнай пачмоўнікамі партыі ў прапагандзе ідэй марксісцка-ленінскага, нашай савецкай рэалізацыі.

Задача нашых мастакоў усёх жанраў літаратуры і мастацтва заключаецца ў тым, каб стварыць новыя яркія творы, прысякнутыя высокай камуністычнаму страстанню, глыбока разумець усю складанасць барацьбы, якую вядзе наш народ з усё яшчэ моцным ворагам — імперыялістычнай буржуазіяй.

ЗНАЧНЫМ укладам у вырашэнне важных ідэалагічных задач, якія стаіць перад намі, можа з'явіцца тая работа, якую неабходна правесці па далейшай актыўнасці ўсіх нашых творчых саюзаў, па ўмацаванні і развіцці іх дэялельнага фронту і сувязей. Асноўнае павінна быць не толькі паўдзяленнае ўзаемнае кіраванне да творчасці адна другога, але і напружаная сумесная работа па стварэнні новых мастацкіх твораў ва ўсіх відах і жанрах. Імяна такая песная пастаянная садружыцтва паміж пісьменнікамі і работнікамі кіно, драматургамі і рэжысёрамі, кампазітарамі і аўтарамі песен, паміж мастакамі і архітэктарамі зробіць самы плённы ўплыў на шматграннае жыццё рэспублікі, поспехам развіцця культурна-адукацыйнага будаўніцтва ў нашай краіне.

Сур'язную работу неабходна правесці па далейшым удасканаленні падрыхтоўкі кадрыў устаноў культуры, па грунтоўным выяўленні народных талентаў. Нельга адмаўляць вялікай ролі, якую адыгравалі ў выхаванні кадрыў ВДУ, Беларускай дзяржаўнай кансерватарыі, Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуцыі, музычнага мастацкага і харазграфічнага вучылішча. Сур'язную дапамогу ў падрыхтоўцы кадрыў аказваюць рэспубліцы вядучыя вышэйшыя навуцальныя ўстановы краіны.

Аднак праблема творчых кадрыў ішча даляна не вырашана. Нам патрэбны высокакваліфікаваныя валаністы, інструменталісты, рэжысёры, балетмайстры і спецыялісты ў многіх іншых галінах культуры. Гутарка ідзе не толькі і не толькі аб звычайным папаўненні, колькі аб сумых радыкальных мерах пошукі новых талентаў у гущы народа, беражлівым і ўважлівым іх выхаванні. На творчыя саюзы, дзяржаўныя ўстановы культуры Кампартыі Беларусі і ўрад рэспублікі ўскладаюць у гэтым плане вялікія надзеі.

Практычна камуністычнага будаўніцтва патрабуе прадабраванае ўдасканаленне ролі культуры ў будаўніцтве новага свету. Сёння, як ніколі востра, перад кожным творчым работнікам паўстае пытанне аб адказнасці за ўсё, што ён робіць для грамадства. Сённяшні пісьменнік, мастак, любіць творчы работнік не проста стваральнік тых ці іншых эстэтычных каштоўнасцей, ён і пастымым прыпаганьдзец нашай ідэалогіі, актыўны змагаецца за яе сывяржэнне і перамогу. У гэтым праяўляецца адна з дыялектычных сувязей мастака, яго творчасці і грамадскай значнасці таленту.

Няма сумнення, што дзеянне літаратуры і мастацтва Беларусі будзе няўхліма — памнажаючы свае дасягненні і, адказваючы на ўзрастанне запатрабаванні часу, зробіць новы вялікі ўклад у духоўную скарбніцу савецкай краіны, будучы нахлісна выношаць вялікія заслугі ў справе правядзеньня і стварэння нашай рэвалюцыйна-прагрэсіўнай культуры ў нашай краіне.

Вялікі заслугі ў развіцці беларускай савецкай кінематографіі і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння першым сакратар праўдэнага Саюза кінематографістаў Беларускай ССР народным артыст СССР Корш-Сабін Уладзімір Уладзіміравіч знааароджаны Іганарыям граматы Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

З ДУМАЙ ПРА САМАЕ ДАРАГОЕ

СПРЭЧКІ ПА ДАКЛАДЗЕ С. А. ПАЛАТОВІЧА

Як мы паведамылі ўжо, 26 сакавіка ў канцэртнай зале Белдзяржфілармоніі адбыўся ўрачысты аб'яднаны пленум творчых саюзаў рэспублікі, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. З вялікім дакладам «Ленінізм і некаторыя пытанні далейшага развіцця сацыялістычнай культуры» на пленуме выступіў сакратар ЦК КПБ С. А. Палатовіч (яго даклад з некаторымі скорэчэннямі публікуецца ў сённяшнім нумары газеты). Пасля даклада пачаліся спрэчкі.

Першым у спрэчках выступіў старшыня праўдэнага Саюза кампазітараў Беларусі, народны артыст СССР Р. Шырма. Ён гаворыць аб тым, што выхаванне чалавеча камуністычнага грамадства з'яўляецца працяглым і нялёгкім працэсам, што ідэалогіі імперыялізму робяць усё магчымае, каб спыніць перамоўнае шчырае марксісцка-ленінскага вучэння па нашай планеце, імкнучыся правесці свае дыверсіі і ў галіне культуры, аб тым, што гэтым ідэйным дыверсіям ворагаў павінны даваць належны адпор работнікі савецкай літаратуры і мастацтва.

Р. Шырма робіць кароткі агляд творчых дэялельнаў Беларускай кампазітараў прысвечаных гераічным падзеям у жыцці нашага народа, прысвечаных У. І. Леніну, роднай партыі і Радзіме. У заключэнне прамоўца гаворыць: — Наш абавязак — ва ўсім раўняцца на вялікага Леніна, узяцца на самы высокі ўзровень сваю творчую думку, сваю працу, сваю барацьбу за ідэалы камунізма.

Пра сувязь мастацтва з жыццём народа, пра філасофскія асновы творчасці, пра ролі і месца мастака ў рэвалюцыйным пераўтварэнні свету гаворыць старшыня Беларускага тэатральнага аб'яднання, народная артыстка СССР Л. Александровская. У год ленынскага юбілею, падкрэслівае яна, з асабліва глыбінёй кожны з нас усвядомляе сілу марксісцка-ленінскай ідэй, якія даюць трывалую аснову для вырашэння самых складаных задач і праблем творчасці і стаяць перад намі самымі ўзышанымі мэты.

— У дзень Усеазаўнага ленынскага суботніка, — гаворыць Л. Александровская, — беларускія актёры і рэжысёры разам з усім савецкім народам становяць на працоўную вахту, іі красавіка тэатры пакажыць свае лепшыя спектаклі, зборы ад якіх пойдучь у фонд дэртэрновага выканання п'іці-додкі.

Аб тым, як рыхтуюцца сустраць 100-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Беларускай літаратуры і мастацтва на пленуме другі сакратар праўдэнага Саюза пісьменнікаў БССР І. Шамкін. Ён паведамыць, што ў перыяд падрыхтоўкі да юбілею Беларускай мастацкай ідэалогіі ўстаноў культуры, па грунтоўным выяўленні народных талентаў. Нельга адмаўляць вялікай ролі, якую адыгравалі ў выхаванні кадрыў ВДУ, Беларускай дзяржаўнай кансерватарыі, Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуцыі, музычнага мастацкага і харазграфічнага вучылішча. Сур'язную дапамогу ў падрыхтоўцы кадрыў аказваюць рэспубліцы вядучыя вышэйшыя навуцальныя ўстановы краіны.

Аднак праблема творчых кадрыў ішча даляна не вырашана. Нам патрэбны высокакваліфікаваныя валаністы, інструменталісты, рэжысёры, балетмайстры і спецыялісты ў многіх іншых галінах культуры. Гутарка ідзе не толькі і не толькі аб звычайным папаўненні, колькі аб сумых радыкальных мерах пошукі новых талентаў у гущы народа, беражлівым і ўважлівым іх выхаванні. На творчыя саюзы, дзяржаўныя ўстановы культуры Кампартыі Беларусі і ўрад рэспублікі ўскладаюць у гэтым плане вялікія надзеі.

Практычна камуністычнага будаўніцтва патрабуе прадабраванае ўдасканаленне ролі культуры ў будаўніцтве новага свету. Сёння, як ніколі востра, перад кожным творчым работнікам паўстае пытанне аб адказнасці за ўсё, што ён робіць для грамадства. Сённяшні пісьменнік, мастак, любіць творчы работнік не проста стваральнік тых ці іншых эстэтычных каштоўнасцей, ён і пастымым прыпаганьдзец нашай ідэалогіі, актыўны змагаецца за яе сывяржэнне і перамогу. У гэтым праяўляецца адна з дыялектычных сувязей мастака, яго творчасці і грамадскай значнасці таленту.

Няма сумнення, што дзеянне літаратуры і мастацтва Беларусі будзе няўхліма — памнажаючы свае дасягненні і, адказваючы на ўзрастанне запатрабаванні часу, зробіць новы вялікі ўклад у духоўную скарбніцу савецкай краіны, будучы нахлісна выношаць вялікія заслугі ў справе правядзеньня і стварэння нашай рэвалюцыйна-прагрэсіўнай культуры ў нашай краіне.

ВІНШУЕМ З УЗНАГОДАЙ

Вялікі заслугі ў развіцці беларускай савецкай кінематографіі і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння першым сакратар праўдэнага Саюза кінематографістаў Беларускай ССР народным артыст СССР Корш-Сабін Уладзімір Уладзіміравіч знааароджаны Іганарыям граматы Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

НАДЕЖА Івануна! Хто ў нас у званы б'е? — Надзея Івануна, капыты зараз патрэбны ці паэзія?..

Вочы з цяжкасцю прывікаюць да паўмроку. Пасля вучылі з яе падальмі мокрымі суметамі і мяккім, які бывае толькі ў адлігу, ветрам, тут зусім цёмна. Пахне клемам, фарбаю, плавільнем, грывам. Сідна зацягнута вельмі цёмным, амаль чорным, аксамітам.

Прабраўся да слабага святла пульты памочніка рэжысёра. У цэнтры спатыкаюцца аб чыгуныя падаючы і даводзіцца навомак ставіць іх на месца. Мне цікава ўсё: гэтыя ашуканцы-факелы, чаканяны ўпрыгожванні, троны з фанеры, «лабонны» дэкарацы ў кутку, глыбіня сцэны, дзе ў паўмроку рухаюцца фігуры, беспамятліва знаходзячы сабе справу. Рыхтуюцца сідна для адной з апошніх рэпетыцый «Марыі Сіваерт» Шылера. Спускаяцца нейка дэкарацыя, удары малатку і галасы строданскаму і дэкарацы гучаць глуха. Асяляюцца ўнімаюцца наверх на гудня чыгунай лясцы... Анцэраў яшчэ няма.

рыгокане разной густой расшотай. Паўжыя прамень святла, што прабівае высока праз рашотку, перасякае строга і сумная фігура жанчыны ў чорным, у шапачы манашкі... — Падрыхтаваліся. Пайшла музыка, — гаворыць у мікрафон памочнік рэжысёра.

Ададленыя гукі аркана суправаджаюць сумнае шэсце Марыі Сіваерт (А. Клімава). Яна спыняецца і лавароўваецца ўверх, да святла, да айна... — Стоп. Рэпетыцыя спыняецца. Надзея Івануна падае пульт; рэжысёр спектакля Ф. С. Шайн сустракае яе ўжо на сцэне.

За кулісамі міжволі засмуваюцца. Усім вельмі хацелася, каб адбыўся «драгон» спектакля, але рэжысёр спыняе, шліфуе мізансцену... Надзея Івануна пасля кароткай нарады вяртаецца на месца.

Гладжу на акно, якое парухаўшыся ў паветры, зручна ўладноўваецца ў прастору, падпарадкаваўшыся вядомай кампазіцыі. Адурыць блікі злішчэна, актрысе становіцца больш зручна на «паўмроку» да яго. Рэпетыцыя працягваецца. Надзея Івануна, прыпаўшы да кулісы, сочыць за сцэнай. І ўся яе фігура...

НАМНОГІ беларускім творам старажытнасці выпаў такі незвычайны лёс, як летапісам. Праўда, у свой час, у 1907 годзе, яны былі сабраны і выдадзены ў XVII томе «Поўнага збору рускіх летапісаў». Вядома і тое, што ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзяў яны прыцягвалі ўвагу некаторых рускіх і польскіх даследчыкаў, а ў 1930 годзе ўкраінскі вучоны Т. Сумшкін нават напісаў пра іх спецыяльную работу, якая не страціла свайго значэння і сёння. Але на гэтым даследаванні беларускіх летапісаў прыпынілася, прытым на доўгі час, калі не дзіцьце тое, што стаяла пра гэтыя чужоўныя творы беларускай літэратуры ў кнігах М. Дабрыніна і В. Вольскага ды ў падручніку для вучыш «Беларуская літаратура. Старажытны перыяд» П. Ахрыменкі і М. Ларчанкі.

Што ж такое беларускія летапісы, у чым іхняя каштоўнасць з ідэйнага і мастацкага пункту гледжання, якое значэнне яны маюць сёння як помнікі культуры? На гэтыя пытанні і імкнецца адказаць В. Чамярыцкі ў сваёй рабоце «Беларускія летапісы як помнікі літаратуры».

В. Чамярыцкі дэталёва вывучыў усе спісы беларускіх летапісаў, якіх больш за 100. Выдадзеныя «Навука і тэхніка», Мінск, 1969.

СЯРОД КНІГ КРЫНІЦЫ НАШАЙ ГІСТОРЫІ

тапісаў (а іх сёння вядома больш двух дзясяткаў), крытычна падшоў да работ сваіх папярэднікаў. Даследчык асцёгнуў вугу звар'януў на праблему ўзнікнення і літаратурнай гісторыі першых зводных беларускіх летапісаў. Закрыў ён і цэлы шэраг іншых праблем.

Праца В. Чамярыцкага складаецца з двух вядзін раздзелаў. У першым аўтар аналізуе беларускія летапісы XIV — XV стст., у другім — летапісныя зводы XVI ст. Усе беларускія летапісы ён дзеліць на тры зводы: кароткі, пашыраны і поўны, тлумачыць прычыны такой класіфікацыі, разглядае характэрныя асаблівасці кожнага з іх, ідэйную накіраванасць.

Так першы або кароткі звод напісаны яшчэ ў ранняй летапіснай эпохі Іўеўскай Русі, у ім падзеі паддадзены ў пагадовай форме. Ідэя гэтага зводу — «зборанне» ўсходнеславянскіх земляў вакол Вільні (такія ж агульнарускія ідэя была ў Маскоўскім летапісам таго часу). Сам кароткі звод складаецца з агульнарускіх частак, смаленскіх запісаў і «Летапісаў вялікіх князёў літоўскіх». Даследчык раскрывае, што наслыжыла ў кожным выпадку крыніцаў для летапісаў, якімі матэрыяламі ён карыстаўся.

Другі летапісны звод носіць зусім іншы характар і сваёй структурай, і ідэйнай накіраванасцю. Ён зусім непараўнальна пазней, у пачатку XVI ст., калі палітычная сітуацыя ў краіне мела зусім іншы характар. Пра «зборанне» ўсё ўсходнеславянскіх земляў вакол Вільні не магло быць і гутаркі. Таму ідэя другога летапіса — гістарычнае апрацаванне існавання Вялікага княства Літоўскага, праследуецца не звод значна адрозніваецца ад першага і сваёй будовай. Ён стаў значна бліжэй да заходнебеларускіх хронік, чым да традыцыйнага стараўскага летапісання, выкладана ў ім вядзёна не ў форме пагадоўных запісаў, а суцэльнага прагматычнага апавядання. Тое ж трыба сказаць і пра трыці звод, які вядомы даследчыкам толькі ў адзіным спісе — так званай «Хроніцы Быхаўца» — гэта чырвоныя агенчыны тэлевышкі. Агенчыны бліды вяды вельмі ярка. Анатоль нават пералічыў іх — восемнаццаць. Падняў галаву і пералічыў там, на вышыні, і ўсімхнуўся — таксама восемнаццаць. Чырвоныя агенчыны і ўвадзе заставалі чырвонымі агенчынкамі-кропкачкамі, а ад літароў, што блішчелі па абалат бетонных берагоў, працягнуліся па рацэ доўгія жаўтуватыя слупы...

Анатоль сшынуў на прыступках уніз і пабрыў уздоўж рэчкі, трымаючыся рукой бетоннага парапету. Тут, далей ад вулічных ліхтароў паянмела, і неўзабаве ён напаткаў першую пару закаханых, пасля другою, трэцюю. Закаханыя сталі, абарнішыся на парапет, і гэтак жа, як і ядзюна ён сам, узірлася ў агні на вадзе. На яго яны не звярталі ўвагі. Толькі аднойчы, калі Анатоль праходзіў міма чарговай пары, хлопец папрасіў у яго цыгарэту. Падносічы яму ў далонях запалку, Анатоль убачыў малады, бяззусы і сімпацічны твар. Захацелася, чамусьці, убачыць сярбючку гэтага хлопца, але яны не павярнулася, не адарвалі погляду ад тых рачных агенчынаў.

Анатоль ішоў і з нейкім сумам адчуваў, што крыху зайздросціць ім, гэтым маладым хлопцам і дзяўчыцам...

Тан ён дайшоў да сходу, спусціўся па іх да самай вады, падасаў насоўку і сеў. Гладзеў на вадку, на адбіткі ў ёй парнавых ліхтароў і думаў...

Тут было ціка — мерны, прыглушаны ноччу шум горла не апускаўся сюды, плыў дзесьці вышэй. Толькі часам — то справа, то злева — далаўта да Анаголя сцішаны смех альбо гавор: для закаханых час быў усё не позні. Цінава, аб чым яны гаварылі, з чаго сміялося?

Калісьці, калі быў хлапчуком, яму дужа карцела паслухаць, аб чым да пеліў у шпачуці Мішка і Наташка — колішні яго аднакурснік. Той вясной і летам яны кожнай ноччу вярталі паўку каля Анатольвай хаты. Анатоль адначасна аніо, што выходзіла ў гароднік, і слухаў, але з-над навіс базу, пад якой была змайстравана тая ладка, нічога не далятае. Тады аднаго вечара ён загадзя залез у той куст базу і стаўся, чкаючы, пакуль прыйдуць на сваё «дзякуўства» Мішка і Наташка. Яны прыйшлі, і Анатоль доўга сядзеў там і падслухоўваў. Але тое, аб чым яны гаварылі між сабою, аказалася зусім нецікавым. Ялічэць, чаго ж яны, гэтыя Мішка і Наташка, так падоўгу прасяджваюць каля іх хаты, чаму яны сядзяць толькі ўначы, хачоцца ад чужой жога вон і выйсці? І паміж іх пачаў алавацца сам на сабе чаго палез сіды, у гэты куст доўг? Паспрабуй цяпер вылезці адсюль неўпрыклад! Паучоўся — будзе сорамна. А Мішка яшчэ і штурхала можа даць. А яны ж, Мішка, будуць сядзець тут дэй бо колькі... Ён тады і заснуў у тым кусте базу...

Па месце, што на прасценку, прабагалі радны тралейбусы. Ён пазнаваў іх, не падмаючы галавы: дадэна ад моста беглі па вадзе радкі асветленых воўнаў з чырвонымі агенчынкамі-сігналамі заду.

Чаму ён сёння не хоча спаць? Чаму раптам прыйшоў тое ў галаву, што не засне?

На работу ён прыйшоў, як і заўсёды, мінут за пяць да пачатку. Начальнік іх канторы (устаноў, дзе працаваў Анатоль, настая даволі гучна назву, але ўсе супрацоўнікі звалі яе канторай — ці то паблжыла, ці то з няважлівасці) не любіў, калі хто небудзь з яго падначаленых спазнаўся. Хоць бы сабе на пяць мінут. Дуб (яго прозвішча было Дубавец) абавязкова выклікаў пазнора да сабе ў кабінет і падоўгу, нудна ўшчычуваў, патрабаваў тлумачальнай запіскі. Гэтыя ягоньня зьвіг надкачальнік ўсім і даўно, і кожны стараўся прыйсці лепш на пятнаццаць мінут раней, чым на дзве пазней. Сам Дуб прыходзіў роўна ў дзевяць. Ягонь кабінет быў прэ агульным службовым пакой, і раніцою, ідучы да сабе, ён ідучы вонкам, ці ўсе на месцы. Анатоль і іншыя супрацоўнікі жартавалі: «Рабочы дзень пачаўся. Дуб прыйшоў скрозь строй».

Сёння, праз хвілін пяццацца пасля «праходжання скрозь строй», Дуб выклікаў Анатоль да сабе. Адуць ён вышшаў з камандзіроўкай: ехаць у раён, правярць, як падрыхтавалася да змы іхня падначаленыя. Праверкі гэтыя наддаваліся штогод. Камандзіроўка бліж сунулася — ездзі, а часей хадзі па раёне і занатоўвай: там рамонт яшчэ не пачыналі, там грошы пераведзены, але няма матэрыялаў, там ідэя вывучлена, але не завезена, там усё ідзе на лад. Дуб зноў, як і летас, як і пазалетас, памоніў, што везці трэба сабраць як мага паўнейшы, бо неўзабаве яго, Дуба, будуць слухаць са справаздачай «вышшаў». Анатоль змоўчаў. Ведаў, што ніхто не будзе яго «слухаць», што ў пачатку кожнае вясені бываюць у іх такія камандзіроўкі, калі ўсё іх «кантора» раз'язджаецца зрабць тых везці, і кожны раз Дуб папярэджвае, каб яны былі як мага паўнейшы. Але камандзіроўцы быў рады. Гэта лепш, чым парцыя ў горадзе: у канцы лета выпалі добрыя, сонечныя дзеньні, і яно будзе зусім нябогата пабадзяцца ад вёскі да вёскі. Можна будзе ўраваць хвіліну і палёхадца дзе-небудзь у рэчцы, халіць на цела які прамень сонца...

Што яшчэ будзе сёння?

Анатоль ўжо абраўся пакінуць пракуранны пакой, пацні дадому, каб напінчыць паклікала яго да тэлефона. Ён доўга не мог даўмаць: «Прытанне, стары! Не пазнаеце? Дзе ж табе пазнаеце? — гадоў дзясці, мусіць, не бачыліся!» Ён бы, пэўна, і не пазнаў, калі б той, што так бадэра крычаў у трубы, не назваўся, урочце. Аказалася — былі школьныя сябры, аднакурснік. Разам тэпал за сем кіламетраў у Гарэляты, у школу — тры гадзі, з васьмага па дзясці. Можна было б і не хадзіць тры гадзі за свет, а скачаць год і вучыцца дома — мясцовае самгодока была, як гавораць і цяпер чырвоныя агенчыны тэлевышкі.

вышэйшы і заключны этап беларускага летапісання. Даследчык спрабуе вытлумачыць прычыны ўпадку летапісання. Страта палітычнай незалежнасці Вялікага княства Літоўскага пасля Люблінскай уніі 1569 г. стала зусім адпаведна прычынай з'яўлення і развіцця летапісання. А сам жанр летапісаў, набываючы наступна ўсё новыя мастацкія якасці, трансфармаваўся ў так званую мемарыяльную прозу — «Барулаўскаў хроніка», «Дзёнікі» Тодара Еўлашэўскага і інш.

Аднак страта палітычнай незалежнасці княства была не адзінай і, магчыма, нават не галоўнай прычынай. Думаецца, што галоўную прычыну трэба шукаць у іншым — у распаўсюджанні кнігадруку, рэлігійнай барацьбе і інш. Ды і рэфармацыйны рух, а потым царкоўная аддзяленне ўвагу ад летапісання. Пра ўсё гэта ў рабоце В. Чамярыцкага, на жаль, не гаворыцца.

У цэлым жа даследчык правільна паказвае той шлях, які прайшоў летапісанне на Беларусі, душына сцвярджаючы, што беларускія летапісы — гэта творы высокага ідэйнага гучання, патрыятычнага сваям зместам, высокамастацкага па форме, цікавыя з помнікі нашай літаратуры.

В. Чамярыцкі падкрэслівае, што дэталёвае вывучэнне беларускіх летапісаў дапаможа

інакш паглядзець, аданіць многія факты гісторыі, убачыць іх узаемазвязз у іншым святле.

Шмат увагі ўдзяляе аўтар пытанню, ці мы маем перад сабою тры зводы летапісаў ці тры розныя рэдакцыі аднаго летапіса. Ён дае сваё разуменне пачынаючы «звод» і «рэдакцыя», паказвае, у чым заключаецца іх істотная розніца, і прыходзіць да правільнага вываду, што перад намі тры зводы, а не рэдакцыі, якіяколі аўтары кожнага раз вядома перапрацоўвалі тэкст, дадавалі яго больш чым папалову новым матэрыяламі.

Прачытаў В. Чамярыцкі і эвалюцыю мовы летапісаў, адзначаючы, што калі ў першых з іх іхна захоўваецца кніжная стараўславянская традыцыя, то ўжо, напрыклад, «Хроніка Быхаўца» напісана на гатачаснай беларускай літаратурнай мове.

Дарчы, калі ўжо зашла гаворка аб мове, хацелася б адзначыць, што ў даследванні, на якім жаль, вельмі шмат тыпова небеларускіх слоў і формаў.

Кніга В. Чамярыцкага — гэта толькі пачатак вывучэння нашых летапісаў самімі беларусамі. Наперадзе яшчэ шмат працы. Галоўнае — неабходна ў самах хуткім часе выдзіць усе спісы беларускіх летапісаў з навуковымі каментарыямі, бо ХХІІ ст. «Поўнага збору рускіх летапісаў» дагэту ўжо стаў бібліяграфічнай рэдэцыяй.

М. ПРАШКОВІЧ.

ПРА ТЫХ, КАГО НЕ БАЧЫЦЬ ГЛЯДЦЬ

«ДОБРЫ ДЗЕНЬ! ПАЧЫНАЕМ РЭПЕТЫЦЫЮ!»

Рабочыя сцэны пераклікаюцца з «верхавымі», міма праючы лясцы, частка дэкарацыі знікае ў глыбіню сцэны. Надзея Івануна Озерова, памочнік рэжысёра Рускага драматычнага тэатра імя Горькага, вельмі, знешне спакойная жанчына з кароткімі светлымі валасамі, садзіць мяне ў жорсткае «прыворнае» крэсла, падсунуўшы яго да пульту.

Зараз пачнём, — гаворыць яна. — Давядзецца працаваць амаль у поўнай цемры, а тут жа і круг, і нароўныя сцэнічныя пляцоўкі... Таварышы! Асіражэна на крузе!

Наіскае кнопуку, і цэнтр сцэны паслухмяна круціцца, абмяночы нерухомую стрэлку, вычарчваю кройдома: «1-я карціна». Надзея Івануна размячае круг, прытрымліваючыся ёй адной зразумелых арэацыяў, «2-я карціна». Стрычка сустракае Крэху і Прышліна... Надзея Івануна павінен спыніцца ў пачатку становішчы, інакш паўрабавіцца камазіяны, акцёр адчувае сабе не зусім прывычна, крыху выбываецца з «абматкаў» малюнка дзеяння. Але ўсё рамачана, Надзея Івануна знікае ў глыбіню сцэны: нешта падпраўляе, перастаўляе, аглядае...

— Валодзі! Знайдзіце прыступку. Там прыступка патрэбна. (Убачыўшы верхавога). У нас выпісана ёсць Панакадзе, калі ласка... Так Так. Прышліна... Не-не, гэта вядзіла прыступка, а там патрэбна маленькая. Акцёр будзе сыходзіць упомпачам, могуць аступіцца. Мне: сядзіце пад «юпіерам», вам будзе вядць сцэна. Гучна: вась-вось, гэта тое, што трэба. Пастаўце тут. Таварышы, усе, што свабодны, ідзіце ў залу, не тоўпіцеся!

Падыходзіць да пульту, бярэ мікрафон: — Добры дзень! Мы пачынаем рэпетыцыю. Усіх занятых у пачатку першага акта, праху на сцэну.

І на момант сядзе, усміхаюцца.

— Вось заўсёды так: новы спектакль здаецца самым цяжкім, складаным, нерушыа ад кожнай замінкі... Ну, а потым прыйдзе разы тры запар — і ўсё наладжываецца амаль да аўтаматызму, ніякіх «накладак». Дзясцёрны выключыў святло. Сёкунда поўнай цемры. Але вась-вось прамень прабівае цемру, і за кулісамі паслясцэна доблесна асветлена сцэна. Тут ужо чаканьне свайго выходу элегантна прыводворны каралевы Валізаветы...

З ляскатам і скрыгатам адчыняецца замак на дзвярах пакой Марыі. «Замок» — гэта Надзея Івануна; у руцэ ў яе ляжыць ланцуг, які яна праводзіць па металічным ланцугу ў падлозе сцэны, эфект вельмі прадзіўны... І так — перад кожным уваходам і пасля кожнага выходу з пакой Марыі.

На сцэне — сярэднявекавы замак, закаваны ў жалеза. Шпэрыя муры. Высокае акно, ў-

ра выказвае ўнутраную падпарадкаванасць рытму спектакля. У мікрафон, ціха: «Увага. Пайшла музыка». І зноў рэжысёр спыняе рэпетыцыю, памроні уносіць папраўку, сцэну зноў наўтароўвае, цяпер ужо без музыкі...

— Кожны рэжысёр працуе на-свойму, — да яго трэба прывыкнуць. Федар Самойлавіч, напрыклад, уносіць папраўкі, дапаўняе, перарабляе і на рэпетыцыях, і нават пасля першых спектакляў. Цяпер мы ўжо прывыклі, а спачатку было цяжка: спектакль новы, яшчэ не склаўся, трэба запомніць, унесці ў тканіну спектакля ўсе змены...

І думваю аб тым, што ў руках у Надзеі Івануны, як у кожнага чалавека, чыя пасада названа звычайна — «памочнік рэжысёра», усе ніткі кіравання спектаклем. Яна незамежная, яна нарасхат: зьвртаюцца рабочыя, верхавыя, касцюмеры, іхна рэжысёр, яна здзісьняе ўказанні рэжысёра, забіспечвае рытмічнасць нябачнага гледацка жыцця спектакля. Заўсёды гатовая прадзіўна любіць нечаканасці («Забіце траску на пляцоўцы, актрыса можа зачэпіць сукенка...»). «Трэба быць уважлівай, вядома». Я дык бачу, якое гэта напружанне. Крэсла ля пульту, якое звязвае Надзею Івануна з радзістам, акцёрамі, верхавымі, рэжысёрам, асветляльнікамі, пусце шмат гадзін запар.

Усё трэба запомніць, усё выканаць з бездаровай дакладнасцю, прадугледжанай пастаноўшчыкам, а звязаны ты з такой колькасцю людзей! Адыні забудзіць, другі задумаўся, трэці пераблытаў... Тэкст п'есы ляжыць тут жа: сфідэра ў тэатры няма, і роллі паддае таксама памочнік рэжысёра. Гэта значыць: сачыць за ходам п'есы, удумваючыся ў яе сэнс, каб быць заўсёды гатовай выправіць неспадзяваную памылку акцёра. Акцёр вытудкова прапусціў музыка, затрымаваецца выхад другога персанажа. Да ці мала што! — Усё гэта павінен напамінаць памочнік рэжысёра. Даводзіцца сплаўляць у сабе паўаўтаматызм тэхнічных дзеянняў і невывяржэную «вартавую» ўвагу.

Але вась — запальваецца святло. Рэпетыцыя скончана.

Антракт. Сідна пусце і толькі памрэж працуе: у час дзеяння — з акцёрамі, у антракте — з рабочымі сцэны...

І так на працягу многіх гадзін — наземна ўважліва, дакладна, без мігуні.

Увечары — спектакль. З крэслаў здымуць чаклі, і зала напоўніцца людзьмі. Мне хочацца, каб кожны, хто прыйшоў у глядзельную залу, з павагаю ўспомніў аб людзях, якія ніколі не выходзілі на сцэну. Яны неабходныя тэатру, яны жывуць тэатрам, яны аддадны яму.

Т. СМАРАДЗІНСКАЯ.

СВЯТА ПРАЦЯГАМ У СЕМ ДЗЁН

Яно прайшоў на краіне з 22 па 29 сакавіка, прайшоў і дадзены шосты раз — свята ідэйнай кнігі. Гэта было сапраўды вясёлае, незвычайнае свята для сацыялістычнай дзяціны. Кожны дзень на працягу тыдня ў школе, палацах піянераў, дамак і палацах культуры перад юнымі слухачамі выступалі любімыя пісьменнікі, асабліва цікавыя запісы з фашысцкіх закопнікамі, журналістамі, вучонымі, артыстамі.

Напэўна, надоўга запомніцца юным мінчанам свята ідэйнай кнігі ў Палацы культуры і тэатраўскага камбіната. Работнікі бібліятэкі палаца падрыхтавалі да свята цікавую кніжніцу «Святая ідэйная кніга» — «Кнігі — нашы сябры». На выставу ў цэнтры свята ўважліва і цікава глядзюць народнае пісьменніца Беларусі Мікіса Ляўкоўна «Мікіса і Ганіма». Мені та гэтай кніжцы была прывезена спецыяльная канферэнцыя юных чытачоў і свята ідэйнай кнігі дзеці рабочых камбіната падрыхтавалі наліччывыя спрактычаваныя «Нашы любімыя творы». А ў дні свята яны сустракаліся з пісьменнікамі. Ідэйныя чытачы свае кніжкі чытаюць аб рабоце над сваёй апошняй кніжкай, К. Кірэзна на працягу сваёй кніжкі «Вяршыні кіндраматурга А. Кучар гаварыў аб тым, як ствараліся многія беларускія кінафільмы».

Вялікі святлоны раішнік адбыўся ў мінскай школе-інтэрнаце № 5. У гэты дзень выхадзіла кніжка «Святая ідэйная кніга» і юным чытачам ідэйнай кнігі прыйшлі Гаспэры Салістычэнай, Праверкі, заслужаных жывішчык беларускай сталіцы, майстары спорту, перадавыя мінскае аўтазаводу. Са сваімі кніжачкамі творамі выступілі М. Гамалюка, А. Шапкоў, І. Кілаз.

У літаратурным вечары, прысвечаным «Кніжачкаму свята», які адбыўся ў Палацы культуры і тэатраўскага камбіната, выступілі Ю. Багушэвіч, А. Дзясцёрны, І. Габушэвіч, І. Кілаз.

З юнымі мінчанамі сустрэліся ў дні свята Я. Б. Габушэвіч, П. Габушэвіч, М. Хаваровіч, А. Русак, А. Ставер, І. Васілеўскі, А. Якімовіч, І. Габушэвіч, І. Кілаз.

Святая ідэйная кніга прадзіўна не толькі ў сталіцы. Яно багавыла ва ўсіх кутках рэспублікі. Дзія юных хлапчукоў Салігорска прыздмалі І. Васілеўскі, І. Ставер, у гэтых у жывішчык хлапчукоў дзясцёрны павылі М. Гамалюка і К. Кірэзна, ідэйны чытачы Габушэвіч, А. Шапкоў, Р. Тармола, У. Нарына.

У дні вяснянага кніжнага свята ажульняла было ў літаратурных музеях, на выставках у нацыянальнай галерэі. Там, юным аматары кнігі Кастрычніцкага раёна беларускай сталіцы зрабілі паход на купальніцкіх месцах, пабівалі ў вёсках Вязьніца і Беларучы.

Учакі нейк раптам пацішэла. Анатоль схамнуўся: гэта ж гаспадар выключыў тэлевізар! Значыць, пара спаць. За гадзі, што дзесьці — далаўта да Анаголя сцішаны смех альбо гавор: для закаханых час быў усё не позні. Цінава, аб чым яны гаварылі, з чаго сміялося?

Калісьці, калі быў хлапчуком, яму дужа карцела паслухаць, аб чым да пеліў у шпачуці Мішка і Наташка — колішні яго аднакурснік. Той вясной і летам яны кожнай ноччу вярталі паўку каля Анатольвай хаты. Анатоль адначасна аніо, што выходзіла ў гароднік, і слухаў, але з-над навіс базу, пад якой была змайстравана тая ладка, нічога не далятае. Тады аднаго вечара ён загадзя залез у той куст базу і стаўся, чкаючы, пакуль прыйдуць на сваё «дзякуўства» Мішка і Наташка. Яны прыйшлі, і Анатоль доўга сядзеў там і падслухоўваў. Але тое, аб чым яны гаварылі між сабою, аказалася зусім нецікавым. Ялічэць, чаго ж яны, гэтыя Мішка і Наташка, так падоўгу прасяджваюць каля іх хаты, чаму яны сядзяць толькі ўначы, хачоцца ад чужой жога вон і выйсці? І паміж іх пачаў алавацца сам на сабе чаго палез сіды, у гэты куст доўг? Паспрабуй цяпер вылезці адсюль неўпрыклад! Паучоўся — будзе сорамна. А Мішка яшчэ і штурхала можа даць. А яны ж, Мішка, будуць сядзець тут дэй бо колькі... Ён тады і заснуў у тым кусте базу...

Па месце, што на прасценку, прабагалі радны тралейбусы. Ён пазнаваў іх, не падмаючы галавы: дадэна ад моста беглі па вадзе радкі асветленых воўнаў з чырвонымі агенчынкамі-сігналамі заду.

Чаму ён сёння не хоча спаць? Чаму раптам прыйшоў тое ў галаву, што не засне?

На работу ён прыйшоў, як і заўсёды, мінут за пяць да пачатку. Начальнік іх канторы (устаноў, дзе працаваў Анатоль, настая даволі гучна назву, але ўсе супрацоўнікі звалі яе канторай — ці то паблжыла, ці то з няважлівасці) не любіў, калі хто небудзь з яго падначаленых спазнаўся. Хоць бы сабе на пяць мінут. Дуб (яго прозвішча было Дубавец) абавязкова выклікаў пазнора да сабе ў кабінет і падоўгу, нудна ўшчычуваў, патрабаваў тлумачальнай запіскі. Гэтыя ягоньня зьвіг надкачальнік ўсім і даўно, і кожны стараўся прыйсці лепш на пятнаццаць мінут раней, чым на дзве пазней. Сам Дуб прыходзіў роўна ў дзевяць. Ягонь кабінет быў прэ агульным службовым пакой, і раніцою, ідучы да сабе, ён ідучы вонкам, ці ўсе на месцы. Анатоль і іншыя супрацоўнікі жартавалі: «Рабочы дзень пачаўся. Дуб прыйшоў скрозь строй».

Сёння, праз хвілін пяццацца пасля «праходжання скрозь строй», Дуб выклікаў Анатоль да сабе. Адуць ён вышшаў з камандзіроўкай: ехаць у раён, правярць, як падрыхтавалася да змы іхня падначаленыя. Праверкі гэтыя наддаваліся штогод. Камандзіроўка бліж сунулася — ездзі, а часей хадзі па раёне і занатоўвай: там рамонт яшчэ не пачыналі, там грошы пераведзены, але няма матэрыялаў, там ідэя вывучлена, але не завезена, там усё ідзе на лад. Дуб зноў, як і летас, як і пазалетас, памоніў, што везці трэба сабраць як мага паўнейшы, бо неўзабаве яго, Дуба, будуць слухаць са справаздачай «вышшаў». Анатоль змоўчаў. Ведаў, што ніхто не будзе яго «слухаць», што ў пачатку кожнае вясені бываюць у іх такія камандзіроўкі, калі ўсё іх «кантора» раз'язджаецца зрабць тых везці, і кожны раз Дуб папярэджвае, каб яны былі як мага паўнейшы. Але камандзіроўцы быў рады. Гэта лепш, чым парцыя ў горадзе: у канцы лета выпалі добрыя, сонечныя дзеньні, і яно будзе зусім нябогата пабадзяцца ад вёскі да вёскі. Можна будзе ўраваць хвіліну і палёхадца дзе-небудзь у рэчцы, халіць на цела які прамень сонца...

Што яшчэ будзе сёння?

Анатоль ўжо абраўся пакінуць пракуранны пакой, пацні дадому, каб напінчыць паклікала яго да тэлефона. Ён доўга не мог даўмаць: «Прытанне, стары! Не пазнаеце? Дзе ж табе пазнаеце? — гадоў дзясці, мусіць, не бачыліся!» Ён бы, пэўна, і не пазнаў, калі б той, што так бадэра крычаў у трубы, не назваўся, урочце. Аказалася — былі школьныя сябры, аднакурснік. Разам тэпал за сем кіламетраў у Гарэляты, у школу — тры гадзі, з васьмага па дзясці. Можна было б і не хадзіць тры гадзі за свет, а скачаць год і вучыцца дома — мясцовае самгодока была, як гавораць і цяпер чырвоныя агенчыны тэлевышкі.

чырвоныя агенчыны тэлевышкі. Агенчыны бліды вяды вельмі ярка. Анатоль нават пералічыў іх — восемнаццаць. Падняў галаву і пералічыў там, на вышыні, і ўсімхнуўся — таксама восемнаццаць. Чырвоныя агенчыны і ўвадзе заставалі чырвонымі агенчынкамі-кропкачкамі, а ад літароў, што блішчелі па абалат бетонных берагоў, працягнуліся па рацэ доўгія жаўтуватыя слупы...

Анатоль сшынуў на прыступках уніз і пабрыў уздоўж рэчкі, трымаючыся рукой бетоннага парапету. Тут, далей ад вулічных ліхтароў паянмела, і неўзабаве ён напаткаў першую пару закаханых, пасля другою, трэцюю. Закаханыя сталі, абарнішыся на парапет, і гэтак жа, як і ядзюна ён сам, узірлася ў агні на вадзе. На яго яны не звярталі ўвагі. Толькі аднойчы, калі Анатоль праходзіў міма чарговай пары, хлопец папрасіў у яго цыгарэту. Падносічы яму ў далонях запалку, Анатоль убачыў малады, бяззусы і сімпацічны твар. Захацелася, чамусьці, убачыць сярбючку гэтага хлопца, але яны не павярнулася, не адарвалі погляду ад тых рачных агенчынаў.

Анатоль ішоў і з нейкім сумам адчуваў, што крыху зайздросціць ім, гэтым маладым хлопцам і дзяўчыцам...

Тан ён дайшоў да сходу, спусціўся па іх да самай вады, падасаў насоўку і сеў. Гладзеў на вадку, на адбіткі ў ёй парнавых ліхтароў і думаў...

Тут было ціка — мерны, прыглушаны ноччу шум горла не апускаўся сюды, плыў дзесьці вышэй. Толькі часам — то справа, то злева — далаўта да Анаголя сцішаны смех альбо гавор: для закаханых час быў усё не позні. Цінава, аб чым яны гаварылі, з чаго сміялося?

Калісьці, калі быў хлапчуком, яму дужа карцела паслухаць, аб чым да пеліў у шпачуці Мішка і Наташка — колішні яго

